

Юшко С.В., доцент, к.е.н., доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Yushko S. V., associate professor, Ph.D. (Economics), associate professor, Kharkiv National University of economics named after Simon Kuznets, Kharkiv

ТУРИСТИЧНИЙ ЗБІР В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ TOURISM DUTY IN LOCAL BUDGETS' REVENUES OF UKRAINE

Туристичний збір запроваджено в практику українського оподаткування у складі місцевих податків і зборів з 1 січня 2011 р. Даний платіж не став принципово новим для платників податків, по'єднавши у собі елементи курортного та готельного зборів, що справлялися в Україні протягом 1993 – 2010 та 1993 – 2003 років відповідно. Туристичний збір запроваджується на розсуд відповідної місцевої ради на підставі ухваленого такою радою рішення. Надходження за туристичним збором зараховуються до бюджетів відповідних територіальних громад та залишаються у їх розпорядженні [1].

В табл. 1 продемонструємо динаміку бюджетних надходжень за туристичним збором за 2021 р. (перший рік, в якому формування місцевих скарбниць відбувається на основі затвердженого у рамках реформи децентралізації в Україні нового складу територіальних громад) – 2024 р. (останній наявний повний бюджетний рік) [2].

Таблиця 1

Надходження до бюджетів за туристичним збором

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Надходження від туристичного збору – всього, млн грн	244,0	186,4	222,6	249,9
Частка надходжень від туристичного збору у загальній сумі місцевих податків і зборів, %	0,27	0,22	0,22	0,22
Частка надходжень від туристичного збору у загальній сумі доходів бюджетів територіальних громад (без урахування доходів від міжбюджетних трансфертів), %	0,08	0,05	0,05	0,06
Довідково: кількість територіальних громад, % від загальної кількості, які мають надходження від туристичного збору	42,3	40,1	38,6	41,1

Дані табл. 1 свідчать про мізерну значущість надходжень від туристичного збору у формуванні доходів бюджетів територіальних громад. У довоєнний 2021

рік вони склали 244 млн грн. Приблизно на цьому ж рівні туристичний збір надійшов до місцевих скарбниць і за підсумками 2024 р.: імовірно, що саме військовий стан, окупація частини території України чи перебування ряду громад у зоні активних та можливих бойових дій позначилися на абсолютній величині надходжень. Одночасно з табл. 1 видно, що зазначені надходження будь-що формують лишень від 0,05 до 0,08 % доходів бюджетів територіальних громад (без урахування доходів від міжбюджетних трансфертів) за поданими роками. Слід однак зауважити, що такими є усереднені по країні показники.

Ще один важливий показник, поданий у табл. 1, – відсоток територіальних громад, які запровадили на своїх територіях туристичний збір (даний показник визначений за часткою громад, які мають надходження від даного збору). Як бачимо, кількість таких громад коливається у межах 38 – 42 %. Ми провели дослідження і з’ясували, що регіонами-лідерами за кількістю територіальних громад, які запровадили туристичний збір, виступають Закарпатська, Львівська та Київська області, в яких частка громад-одержувачів туристичного збору на прикладі 2024 р. становить 78, 74 та 68 % відповідно. Регіонами-аутсайдерами є Миколаївська та Дніпропетровська область зі значенням таких показників на прикладі 2024 р. на рівні 25 та 26 % відповідно [2].

У табл. 2 подамо показники, які характеризують рівень концентрації бюджетних надходжень від туристичного збору. Наведемо дані за довоєнний 2021 рік та останній (2024) у періоді дослідження рік.

Таблиця 2

Концентрація надходжень від туристичного збору
за територіальними громадами України

% загального обсягу надходжень за туристичним збором	2021 р.		2024 р.	
	кількість громад, в яких концентрується відповідна частка доходів	% від загальної кількості громад, що мають надходження за туристичним збором	кількість громад, в яких концентрується відповідна частка доходів	% від загальної кількості громад, що мають надходження за туристичним збором
50	6	1,0	7	1,1
75	27	4,3	31	5,1
90	77	12,3	94	15,4

Як свідчать дані табл. 2, 50 % туристичного збору від його загальної абсолютної величини, що надходить до місцевих бюджетів, потрапляє до бюджетів лише шести (для 2021 р.) та семи (для 2024 р.) територіальних громад. Назвемо громади, які є у зазначеному переліку лідерів одночасно в 2021 та 2024 рр.: Київська, Одеська та Львівська міські громади, а також Поляницька сільська територіальна громада (Івано-Франківська область) [2].

З табл. 2 також видно, що 75 % та 90 % туристичного збору за підсумками 2024 р. осідає у бюджетах лише 5,1 та 15,4 % територіальних громад, які мають надходження за таким збором. Наведені відносні показники доповнимо інформацією про кількість територіальних громад, для яких річні бюджетні надходження від туристичного збору за 2021 та 2024 рр. склали менше 1 000 грн: 47 та 31 громади відповідно [2]. Наведені показники однозначно свідчать про надзвичайно високий рівень концентрації бюджетних надходжень за туристичним збором.

За усередненими показниками, поданими у табл. 1, приховані певні відмінності у значущості туристичного збору у формуванні доходів територіальних громад. Частка громад зі значущістю туристичного збору у доходах місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) на рівні до 0,1 % складає для 2021 та 2024 рр. близько 81 % від громад, які мали надходження від туристичного збору. Кількість територіальних громад з часткою туристичного збору у доходах місцевих бюджетів на рівні понад 1,0 % становить для 2021 та 2024 рр. 26 та 19 громад відповідно. Найбільш значимими є надходження від туристичного збору для бюджету Поляницької сільської територіальної громади (Івано-Франківська область), які за період 2021 – 2024 рр. формували від 6,97 % (у 2021 р.) до 13,32 % (у 2024 р.) доходів бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) зазначеної громади [2].

Зауважимо, що обсяги надходжень від туристичного збору пов'язані з розмірами податкових ставок, які запроваджують місцеві ради. До 2019 р. ставка збору могла коливатися від 0,5 до 1 % від вартості проживання (без суми ПДВ). З 2019 р. порядок справляння туристичного збору суттєво змінено: розмір збору віднині може становити до 0,5 % та до 5 % від мінімальної заробітної плати станом на початок звітнього року за одну добу розміщення для внутрішнього та

зовнішнього туризму відповідно [1]. Іншими словами, максимальна величина туристичного збору за добу розміщення для 2025 р. складає 40 та 400 грн для внутрішнього та зовнішнього туризму відповідно. Зміна підходу до справляння туристичного збору призвела, очевидно, до нижчого оподаткування осіб, які зупиняються у рамках внутрішнього туризму у дорогих готелях, інших місцях розміщення та більш високого – для осіб, що обирають дешевше розміщення. Дійсно, 40 грн туристичного збору за добу розміщення в 2025 р. відповідає 4000 грн добової вартості проживання за граничними ставками збору, чинними до 2019 р. За цілої низки готельних пропозицій 2025 року у межах 1000 грн за добу розміщення зрозуміло, на кого перекладене податкове навантаження. Зміна правил оподаткування туристичним збором позначилася на обсягах його бюджетних надходжень: в 2019 р. порівняно з 2018 р. зафіксоване зростання у 2,16 рази.

Не зважаючи на надане громадам право встановлювати суттєво вищі (у 10 разів порівняно з внутрішнім туризмом) ставки туристичного збору для зовнішнього туризму, місцеве керівництво здебільшого не зловживає зазначеними правами у даному питанні. Узагалі закладена законодавством норма про диференціацію ставок для резидентів та нерезидентів, на думку Калінічева А., є необґрунтованою і навіть архаїчною у сучасному глобалізованому світі, відкидаючи нашу країну до радянської доби, а також суперечить принципу рівності усіх платників перед законом та недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації [3].

Назвемо ставки туристичного збору у 2025 р. для громад, за якими вище були зафіксовані найбільші абсолютні надходження за даним платежем: для Київської міської громади це 0,4 та 1 % відповідно для внутрішнього та зовнішнього туризму; для Одеської міської, Львівської міської та Поляницької сільської громад – відповідно 0,5, 0,2-0,5 та 0,3-0,4 % без диференціації ставок для внутрішнього та зовнішнього туризму [4].

Важливу проблему у контексті формування бюджетних надходжень від туристичного збору піднімає Бега В. Він звертає увагу на те, що через недосконалість вітчизняної нормативно-правової бази та відсутність належного контролю (часто через об'єктивну неможливість його проведення) місцеві ради

недоотримують суттєві надходження за даним платежем, у т.ч. через високий рівень тіньового обороту у даній галузі (надання послуг приватними особами без відповідної реєстрації їхньої діяльності, приховування частини доходів зареєстрованими суб'єктами господарювання тощо). Необхідність збільшення надходжень від туристичного збору Бега В. обґрунтовує створенням туристами додаткового навантаження на інфраструктуру громад: водогони, каналізацію, електромережі, що обертається додатковими тратами, які потребують відповідної компенсації, а не лягають тягарем на плечі громади [5].

Невирішеними та дискусійними в частині справляння туристичного збору в Україні лишаються питання обґрунтованості його стягнення на територіях, які не є туристичними, доцільності визначення напрямів цільового використання надходжень від даного платежу, розширення списку громад, які можуть запроваджувати збір та отримувати надходження за ним, посилення контролю за надходженнями збору до бюджету, обґрунтування виду та розмірів податкової ставки, проблематика наявного навантаження на податкових агентів в частині відслідковування осіб, які не є платниками даного збору (зокрема, діти до 18 років, особи у відрядженні), формування та зберігання підтверджувальних документів за кожною такою особою-пільговиком, що обертається для надавачів послуг проживання додатковими витратами їх часу та коштів.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 2.12.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL : <https://openbudget.gov.ua/>.
3. Калінічев А.А. Проблеми законодавчого регулювання справляння туристичного збору (у розрізі новел податкового кодексу України) *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. № 4. С. 129–134. URL : https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/23.pdf.
4. Державна податкова служба. URL: <https://tax.gov.ua/>
5. Що не так з туристичним збором? Чому замість нього громади отримують лише сміття і перевантажену інфраструктуру? URL : <https://decentralization.ua/news/18369>